

սահմանէր մեծաւ մասամբ Պաղոս լեռամբն՝ յորոյ դադաթան է արդ. դղեակն, ի մուտս չորեքտասաներորդ. դարուն Այտըն ոմն տեղապահ սուլդան Օսմանայ առաջնոյ՝ տիրեաց քաղաքին, և յետ նորա որդի նորին Էօմէր: Սա մինչդեռ ՚ի պատերազմունս դեգերէր, Հոռոսացոց ժամ պարապոյ գտեալ գիմեցին նաւատորմաւ ՚ի վերայ քաղաքին, զբազումս ՚ի նաւացն այրեալ ՚ի նաւահանգստին, տիրեցին մօտ առ նմա դղեկին Ս. Պետրոսի՝ զոր յիշեցաքն ՚ի վեր անդր. այլ միւս կողմանք էին ՚ի ձեռս Էօմէրայ: Յերկրորդում մին մինչդեռ Լատինացիք տօն կատարէին ՚ի մայր եկեղեցւոյն (որ արդ. Հիսար ճամի), Էօմէր ՚ի վերայ յարձակեալ սպան զբազումս, և զեպիսկոպոսն եպիսկոպոսական զգեստուքն և զայլս՝ փախըստական արկ ՚ի դղեակն, առ որով անկաւ և ինքն: Յետ ոչ բազմաց լուեալ Լէնկթիմուրի եթէ Լատինք և Տաճիկք յար ՚ի կռուի կան, յարձակեցաւ ՚ի վերայ քաղաքին յամին 1402 ընդ ծով և ընդ ցամաք, զոր վայրապար զամս եօթն պաշարեալ էին սուլդան Մուրատ և Պայէզիտ որդի նորա. հրամայեաց զօրաց իւրոց մի մի քար արկանել ՚ի նաւահանգիստն որ արդ. կոչի Այի փաշա վերանէսի. և յետ չորեքտասան աւուր տիրեալ քաղաքին ՚ի հուր և ՚ի սուր մաշեաց: Զինայէթ քաղաքապետ կարգեալ Զմիւռնիոյ ՚ի Լէնկթիմուրայ, մինչ խորհէր տիրել և այլոց քաղաքաց, սուլդան Մէհմէմէտ Ա յարեաւ ՚ի վերայ նորա յամի 1419 և հալածեաց, կործանեալ և զամրութիւն քաղաքին. բայց յետոյ կոչեալ զԶինայէթ՝ ետնմա վերստին զառաջին պատին: Ապա սուլդան Մուրատ նուաճեաց զքաղաքն յամին 1424. և յանուն նորա Զմիւռնացիք դրամ հատին, որպէս Եգիպտոս և Ագրիանուպոլիս, որոց միայն շնորհեալ էր այն պատիւ: Առ Բ Սուլդան Ահմէտիւ վենետիկեցիք ահեղ նաւատորմաւ ելին ՚ի վերայ Զմիւռնիոյ. այլ միջնորդելով հիւպատոսացն Գաղղիոյ, Անգղիոյ և Հոլանդիոյ դարձան յետս: Անտի և այսր Զմիւռնիա ոչ ինչ կրեաց յարտաքին թշնամեաց. այլ մահ տարաժամ և երկրաշարժ և հրդեհ բազում անգամ յաւեր ապականութեան դարձուցին զնա:

17 ՅՈՒՆՈՒՍԻ

Արեւք և արեւմուտք, ամենայն ազգք լուսակրօնք՝ այսօր զարմացմամբ հռչակեն Ղփտի պատանւոյ մը վսեմական ընտրութիւնը և աննման յողթանակը, որ զարմացուց զմեծամեծս և զինքնակալս երկրի: Ինքն այլ հին և աղնուատոհմ աշխարհի մը՝ սակաւութիւ ընտիր մնացորդաց մէկն էր. — արդեօք Մեմիեայ, Թէքէի և Սայիսայ երեսուն թաղաւորական ցեղերէն էր, թէ ուրիշ տոհմէ. — յայտնին այս է, որ մեծսրտութեամբն և հոգւոյն ազնւութեամբ վեհագոյն էր քան զբոլորս:

զաշէն փարաւոնս, և բարձր յաղթանակաւն դերազանցեց քան զաշխարհակալն Սեսոստրիս: Մեծին Օգոստոսի տիեզերակալութեան հասակին հասած էր, 18 կամ 20 տարուան. կազմուածքն և կերպարանքն կատարեալ, բնութիւնն զուարթ, կամքն առատ, ազատութիւնն անարգել, հնարքն պատրաստ, հոգին մեծախոհ, բոլոր աշխարհի բաղդն՝ յաջողակ և նախանձելի: Եւ թէպէտ երկրաւոր բարեաց մեծագոյնը նոր կորուսեր էր, շատ ժամանակ չէր որ իր սիրելի ծնողքը ՚ի գերեզման հանգուցեր էր, սակայն սրտապինդ մտածութեամբ հանգերձեալ յուսոյն՝

տխրութեան ժամանակը լցեր, և իր մէկ հատիկ փոքրիկ սիրունակ քեռ՝ եղբայրութեան հետ հայրութիւն ընելով՝ ծնողական և ընտանեկան բոլոր կարօտը և սէրը՝ այն փափուկ հարազատին խանդակաթ աչացն և աղուադէմ երեսացն վրայ կը վայելէր: — Սակայն միայն անով չէր կրնար ընդերկար շատնալ. տարիքն, բաղդ, առուգութիւն՝ կուրծքը կը զարնէին. սրտէն հազար ձայն կ'երէին. աչքն կրակ կու դառնային, գլուխն անթիւ խորհուրդներով կու ծփէր, կու թնդայր. երբեմն անոնցմէ մէկն բարձրանալով՝ ամէնուն տիրել ու սիրտը նուաճել կ'երևէր. բայց հոգին բարձրագոյն ձայն մը ձգելով՝ զսիրտն այլ կու սանձէր, և թէ բոլորովին չէին այլ լուեր կիրքն՝ գոնէ փոթորկէ դադրած ծովու ալիքներու նման՝ առանց սպառնալեաց շարժելն և ցածնային:

Իր բնական երկրին բնութեան նման՝ իր բնութիւնն այլ ներգործէր. երբեմն չորս դին պատած և շնչած հընոցագոյն օդն՝ սիրտը և երևակայութիւնը կու բորբոքէր. երբեմն կանոնաւոր զովաբեր հոգն ազնուագոյն ըզգացմունքներով կու խաղաղէր: Երկու ահեղ ընդարձակութեանց մէջ երկայնած է այն երկիրն. մէկ կողմէն անծայրածաւալ ովկիանոս մը, անդադար կապուտակ կողերովն եռալով, պատանւոյն միտքը մէկմը յանհունս կու հրաւիրէր, մէկ մ'այլ անոր դիմաց այնպէս փոքր կ'երևէր՝ որ կարծես թէ առանց նաւափայտի՝ պիտի իշխէր ուղքով կու խել, թևով թռչիլ, լեռնաձև մկանունքներէն անցնիլ. մէկայլ կողմէն ոչ ինչ նուազ անբաւաճիգ չոր ծով մը կու տարածուէր փոշեկուտակ անապատին, ուր աչաց տեսութեան հետ գրեթէ կենդանութեան յոյսն այլ կու սպառի: Սակայն պատանւոյն սրտին եռանդն երբեմն այնպէս սաստիկ վառուէր, որ ծով ու ցամաք անտարբեր կ'երևէին, կարծէր թէ կոխած տեղն վարդ-պիտի բուսնի, նայած տեղն կաթն աղբիւր պիտի բղխէ: Առուգութիւն,

հարստութիւն, ազատութիւն անպակաս ունէր. բաղդին ու կամացն չկայր արգելք, չկայր մէկն հակառակ: Այն ամենայն բարիք և բաստք՝ որոնց այդ հասակին մէջ շատերն կու բաղձան, քիչերն կու գտնեն, և հազիւ ոմանք վայելեն, մանաւանդ թէ վայելել կարծեն, իր համար գրեթէ տիրասէր ծառայից նման պատրաստ կեցած կու փութային ակնարկութեանը, որ կատարեն փափագածը: Բայց իր փափագն չէր լցուեր. չէր գտուեր մէկն որ կարենար ըսել, թէ ես եմ անոր սրտին ուղածն, թող թէ տիրողն. պատիւք իրեն համար խաբելիք կ'երևէին, զինուորական աստիճանքն՝ իր ներքին արութեան համեմատ մըցանք մը չէին ցուցնէր, գիտութիւնք անգամ իբր իր մտաց ծարաւոյն անկարող դեղք՝ մէկ դի կու մնային. իսկ զբօսանք և հեշտութիւնք՝ աւելի անարգք ազնիւ սրտին, և աւելի անօրէն բռնաւորք քան իրաւացի զօրաւորք բնութեանը վրայ, որ երկրաւորէ բաղադրեալ՝ երկնաւոր և աննիւթ նպատակի մը համար եղած ըլլալն կ'իմացնէր: — Ի՞նչ պէտք էր ուրեմն այն ազնիւ պատանւոյն. ինքն իսկ կու հարցնէր իր սրտին. ի՞նչ պէտք է ինծի, որ հասնիմ մեծ նպատակիս:

Այս բանս շատ հեղ իր առանձին շրջագայութեանց մէջ՝ արտաքին բնութեան և ներքին բերմանց հարցնելով, և անպատասխան մնալով, օր մ'այլ մտաւ այնպիսի տեղ մը՝ ուր միայն ի վերայ երկրի ճշմարտութիւնն իր պատգամը համարձակ քարոզէ. պատանւոյն խնդրածն այլ այս էր. ճշմարիտ բարի, կատարեալ բարի. հազիւ թէ տաճարին դռնէն ներս մը տաւ, լսեց ճշմարտութեան աներկիւղ բարձրաձայնութիւնը. — Դու որ կ'ուզես սրտիդ հանգիստ, կատարեալ բարի, թող զամենայն բարիս զոր ունիս՝ և գտնես դիս: Պատանւոյն սրտէն քարի պէս ծանր բան մը թաւալեցաւ ընկաւ. քօղի պէս սևութիւն մը մտքէն վերացաւ, հոգին անփորձ զմայլմունք մը

զգաց. փութացաւ ընտրածը գտնելու... բայց դեռ ամպ մը զլոյսը կէս ծածկէր. դարձեալ յետ դարձաւ, և ահա ճշմարտութիւնն քարոզէր խորաձայն. « Մի հոգար վաղուան համար »: Այլ չուշացաւ պատանին. մէկէն փութացաւ՝ իր ստացուածոցը, որ այնուհետեւ իր չէին. ազարակները բաժնեց իր ծառայից և ընդոծնաց, տունն և ինչքը վաճառեց և ստակ ընելով ցրուեց աղքատաց և սուրբ տեղեաց. թողուց ամէն երկրաւոր ինչ, ամէն բանէ զատուեցաւ ուրախութեամբ... Բայց, ո՛հ, կայր բան մը, բան մը միայն՝ ուսկից չիկրցաւ մէկէն ի մէկ զատուիլ և անտրտում թողուլ... իր մէկ հատիկ քուրիկն: Սակայն ճշմարտութեան ձայնն անկէ ետեւ յաղթածայն կ'որոտար սրտին մէջ. առաւ քոյրն այլ տարաւ իրմէ հեռու թողլու. թէ և սրտին կրածն նման բան մ'էր Աբրահամու կրածին զիսահակ տանելու ատեն. այո՛, նահապետն աւելի մեծ և դառն զո՛հ պիտի ընէր, բայց ունէր այլ դեռ զաւկին մայրը, և ուրիշ զաւակ այլ. և հարիւրեմեայ ծերութիւն մը, որ վայելէր այլ, ցաւն այլ կու մոռացընէ. իսկ պատանւոյս միակ մնացած ստացուածն՝ այն կաթնակից սրտակից քուրիկն էր, և բաժանման մորմոքն քաշելու համար՝ ամբողջ երկայն կենաց մը կարծելի միջոցն դիմացը կար. ի վերայ այսր ամենայնի, տարաւ քոյրը դրաւ խաղաղութեան դադար մը. մայրանման կուսանաց սուրբ խնամոցը յանձնեց. և անոր արտասուակից աչաց վրայ իր հրեղէն շրթունքը դրոշմելով, թողուց հոն, որ մէկ մ'այլ գտնէ... ի հանդերձեալ կեանս. — և առանց յետ դառնալու սրացաւ այն սենեկէն՝ ուր կարծես թէ քոյրն մեծնալով և ծերանալով՝ միշտ իր եղբօրը սիրոյն հոտը կ'առնուր: Մինչդեռ անիկայ թողլով շառաչոտ ծովուն տարածութիւնը՝ յորմէ երբեմն անցնիլ և նոր աշխարհ մը գտնել կու բաղձար, դարձաւ անողորտ անապատին կողմը. և թագաւորէ թագաւորի սուրհանդակ զրկուած

Մօրկի նման՝ որ տաճիկ ուղտովն աւազը կը լափէ, ծածկեցաւ մինչև այն ատեն անմարդաձայն մնացած ցամաքածովուն անհուն արհաւիրաց մէջ... Հոն մինակուկ արեւուն հետ շատ ու շատ տարիներ կ'եղնէր կու մտնէր առանձնութենէ առանձնութիւն. հասակէն աւելի աշխարհ կու հնանար կու փոփոխուէր. իսկ ինքն ամենեւին դրսի աշխարհէն բան չիմանալով կամ չուզելով իմանալ՝ իր սիրտը կ'ընդարձակէր, կու բարձրացընէր, կ'ազնուացընէր, մօտեցընէր, նմանեցընէր իր Արարչին: Եւ նա յետ շատ տարիներու զրկեց իրեն հետեւող բիւրաւոր մարդիկ, որոց եղաւ հայր և պատճառնորդինակ կենաց, իբրեւ անյագ աշխարհակալ մը թողլով զերկրաւորս՝ երկնակալութիւն ընելու, անձին յաղթելով. աշխարհիս սակաւաթիւ, մեծանշան, մարդկութեան վրայ հզօր ազդմունք ընող անձանց մէկն եղաւ. և այս հազար հինգ հարիւր տարի է, ճշմարիտ հաւատացելոց մէջ՝ երկրիս ամէն կողմը՝ շատ հետեւող ունի, աւելի շատ զարմացող և պատուող:

Այս Դփտի պատանիս է Ս. ԱՆՏՈՆ, նախահայրն միանձանց:

ՀԱՅԿՈՒՆՔ ԵՒ ՎԱՐԴԻ

ԶՐՈՅՑԻ ԲԵՌՍԵԱՅ

Երբեմն էր կոմս ոմն յազատաց Ազահ եւ խիստ, անուն Պերսի, Որոյ կալուածքն ըստ զբրուցաց, Տարածէին յողջոյն Գեռսի:

Յաճախ ի մարտ կամ յորս դիմէր, իսկ ի տաճար գողցես բընաւ. Զաղքատն անինչ զոր սիրէ Տէր, Նա ոչ սիրէր՝ կամ յոյժ սակաւ: